

tetben tanulságosan rendezte el és dolgozta fel. Azok, a miket az egyes könyvtárak építkezéseiről, berendezéséről, kezeléséről elmond, a magyarországi könyvtárügy jelen állásában igen nagy haszonnal olvashatók. Helyesen ismeri föl és hangsúlyozza a könyvtárak kulturtörténeti jelentőségét, rámutat az itthon megoldandó kérdések egész sorára, a használat kérdéseiben mindig a legliberalisabb szempontoknak lelkes hirdetője, úgy hogy könyvtétől tagadhatatlanul sok irányban kedvező hatásokat lehet várni.

Előszavában egy kissé nagyon is nagy vonásokban vázolni törekszik a könyvtárügy magyarországi fejlődését. Ugyancsak az előszóban látjuk, hogy a Korvin-kódexnek a Korvina szóval való már ismételten megrótt értelmetlen jelzése még mindig kísért könyvtári szakírók műveiben is.

—szt—

Firtinger Károly. *Ötven esztendő a magyarországi könyvnyomtatás közel múltjából. Kiadja a könyvnyomdászok szakköre.* Budapest, 1900. 8-adr. 220 l.

A magyar könyvnyomtatói kar egyik legérdemesebb tagja, s a nyomdászati szakirodalom terén is már régóta igen jó nevű szerző nagyszámú kisebb dolgozat után terjedelmes könyvvel ajándékozta meg nyomdásztörténetünk mindinkább fejlődő irodalmát. Szorgalmas tanulmányok és gondos kutatások alapján könyvet írt a magyarországi nyomdászat egyik legnevezetesebb időszakáról, arról t. i. a melyik a század eleji irodalmi fellendüléstől egészen a szabadságharc bukásáig terjed. Hogy kellő művelődéstörténeti háttérrel festhessen meg, valóban elismerésre méltó tájékozódást szerzett történeti irodalmunk révén hazánk politikai, irodalmi és gazdasági viszonyairól. Ebben a keretben azután nagy gonddal helyezte el a nyomdászati viszonyokról évek során át fáradhatatlan lelkiismeretességgel összegyűjtött adatait. Ezek az adatok kiterjeszkednek a nyomdászati technika legapróbb részleteire, továbbá a nyomdászok személyi és társadalmi viszonyaira, szóval a kérdésnek épen azokra a oldalaira, a melyeknek megvilágításához tökéletes szakismeretek s a szakma emberei között messze ágazó összeköttetések szükségesek. Firtinger Károly mindkét tekintetben alkalmas volt a feladat megoldására. A nyomdászati technika kérdéseinek fejtegetésében a métier alapos ismerőjeként mutatja be magát, a személyi adatok felkutatásában pedig azt hiszem senki sem mutathatott volna fel oly szép eredményeket, mint ő, a ki hosszú idők óta a legnagyobb éberséggel meginterwievolt mindenkit, a kinek birtokában valamelyes adatot sejtett. Ezek mellett természetesen alaposan ismeri az eddigi kutatások eredményeit is. Így jött létre könyve, mely ugyan nem pragmatikus története a század első fele magyar nyomdászatának, azonban az érdekes ismert és ismeretlen adatok nagy tömegének igen stilszerű elbeszélés keretében való elhelye-

zése. Kellemes olvasmány s e mellett bőséges anyaggyűjtemény más esetleg magasabb szempontokat követő feldolgozások részére.

Szerző eredetileg csak a szabadságharc előtti nyomdászati képét akarta megrajzolni a nevezetes márcziusi idus két év előtti jubileuma alkalmából. Azonban az előzmények rajza mindinkább és inkább kiszélesedvén kezei között, elhatározta, hogy a század egész első felét felöleli. Kezdi a cenzura és a privilegiumok ismertetésével. Ugy ebben mint a vármegyéknek a sajtó szabadság érdekében kifejtett működéséről szóló következő fejezetben legnagyobb részt ismert adatokat közöl, azonban igen ügyes csoportosításban és a speciális nyomdászati szempontok helyes kiemelésével. Annál több az új adat a következőben, a hol a könyvnyomdák és munkásainak 1848 előtti helyzetét mutatja be, élénken rajzolva a különböző nyomdászati technikák fejlődését és a nevezetesebb nyomdász dinasztiák térfoglalását. Megérinti a könyvnyomtatás egy némely észthetikai oldalát is, azonban e tekintetben még részletesebb méltatást is szívesen vettünk volna amaz idők kiadványairól a bibliofilség szempontjából, jóllehet tudjuk, hogy ez a kérdés a magá egészében egész külön beható vizsgálódásoknak és fejtegetéseknek lehet tárgya. Becses fejezet az is, a melyekben a vidéki főbb nyomdák állapotait ismerteti. Pozsony, Debreczen, Kolozsvár, Kassa, Sárospatak, Szeged, Temesvár, Kecskemét, Szabadka, Arad, Győr, Szombathely, Magyar-Óvár, Vác, Esztergom, Maros-Vásárhely, Gyula-Fejérvár, Nagy-Szeben, Brassó azok a városok, a melyeknek nyomdászatiával részletesebben foglalkozik, részint az idevágó irodalom, részint saját kutatásai alapján. A csiksomlyói nyomdáról munkája második részében emlékezik meg. Kár, hogy az idézett forrásoknak pontos bibliografiai jelzését sok helyen elhagyja. Ez különben az egész könyvnek egész hiánya, a mi a szerzőre azt a feladatot hárítja, hogy a magyar nyomdászattörténeti irodalomnak nála bizonyára összeállított bibliografiáját mielőbb tegye közzé. Egyik fejezetében kiterjeszkedik a rokon iparágakra, a fametszésre, könyvmásásra, a fényképészetre, a könyvkötészetre, sőt a könyvkereskedelemre is. Mindenikre fölhoz egy s más érdekes adatot, természetesen nagyon távol maradva attól, hogy ezeket a kérdéseket fontosságukhoz mérten kifejtse. Azonban vázlatos ujjmutatásainak is hasznát vehetik későbbi kutatók.

A könyv második része: *1848—49 magyar nyomdászata* címét viseli. Igen sikerült itt mindenekelőtt a negyvenes évek hírlap-irodalmának rajza, úgyszintén az ezerszer elmondott márczius 15-iki események előadása is igen érdekessé válik az által, hogy részletesen kiterjeszkedik a nevezetes napon szerepelt nyomdászokra, azokra t. i., a kik a szabad sajtó első termékeinek kiszélesítésénél és kinyomásánál részt vettek. Egyáltalán a szabadságharc

éveinek könyvnyomdájairól — még a táboriakról sem feledkezve meg — nyomdászairól, és ezeknek tarka életéről igen sok új és jellemző adatot jegyez fel. Külön fejezetben szól a Kossuth-féle bankjegynyomda rövid de változatos történetéről. Csak azt szerettük volna, ha itt Landerer Lajosnak működési körét részletesebben ismertette volna. A jónevű nyomdásznak Kossuthhoz való viszonya szempontjából azt a kérdést eléggé érdekes volna élénkebben megvilágítani. A végső fejezet a táborban és a csataterén működött nyomdászokról szól, lehetőleg teljes névsor összeállítására törekedve. Ebben a névsorban szerepelnek Kliegl József és Kövesdi Dániel is, kik mindketten szedőgépek konstruálásával foglalkoztak s szomorú véget értek. A függelékben szerző közli a kolozsvári r. kath. liceumi nyomda ügykezelési és munka szabályzatát az 1814. évből. Az egész könyv tele van tanulságos illusztrációkkal.

Ismételten állíthatjuk, hogy Firtinger Károly szorgalommal összeállított és igen vonzóan megírt könyve a szorosan vett szakemberek mellett szélesebb körök őszinte elismerésére tarthat számot. Az előadás nyugodt folyását csak itt-ott zavarják kitérések. Így pl. az, a hol elpanaszolja, hogy az egyetemi nyomda régi üzleti könyveit nem lévén »nagyuri protekciója« nem használhatta fel kutatásaiban. Az ilyesmi inkább az előszóba való. Ott jobban meg is látják azok, a kiknek szánva van. *e. l.*

Henri Stein. *Manuel de Bibliographie generale (Bibliotheca bibliographica nova).* Páris, Picard Alphonse és fia kiadása, 1898. 8-adrét 895 l.

Véletlen körülmények folytán egy kissé elkésve kerül a sor a legújabb általános bibliografiai kézikönyv ismertetésére. De hát nem efemer jelentőségű munkáról van szó, a mely megjelenése után csakhamar elveszti érdekességét. Stein könyve a modern bibliografia monumentalis alkotásai közé tartozik. Petzholdt *Bibliotheca bibliographica*ja óta (1866) nem jelent meg az egyetemes bibliografiai irodalomnak hasonló részletességű és ennyire rendszeres elemzése. Mert Léon Vallée-nak 1884-ben és 1887-ben közzé tett *Bibliographie des bibliographies* című könyvei szerzőjük minden iparkodása mellett sem felelnek meg a kitűzött czélnak egyrészt a kritikai szempontok teljes mellőzése miatt, másrészt mivel a választott rendszer nem a legcélszerűbb. Így hát különösen a bibliografiai irodalomnak a legutóbbi évtizedekben beállott óriási fejlődése folytán nagyon érezhetővé vált egy kézikönyv szükségessége, a mely mint Petzholdt műve a bibliografiai irodalom mind sürűbbé való erdejében a kellő tájékozódást lehetővé tegye.

Nem itt a helye, hogy fejtegyük a modern bibliografiai problémák megoldására irányuló törekvéseket. Ez a kérdés mai